

Inledning

Esaias Tegnér tillhör som diktare, brevskrivare och tidsspegel det svenska litterära arvet. Detta arv odlas i och för sig inte mycket numera, men citat från Tegnér finns kvar som fragment i en förnekad kanon. Det finns alltså ett kvalificerat intresse för vad som låg bakom hans spirituella utgjuter. Tegnérssamfundet ger ut en skriftserie där bemärkta svenska intellektuella ombetts kommentera honom. Litteraturvetarna tar upp honom då och då. Närmare betraktad framstår han alltså som snillrik och lysande i sitt språk, psykologiskt intressant i sin mjältsjuka och sina kvinnokontakter och svårbestämd i sin åskådning. Han misstrodde den teologi han som biskop skulle förkunna och gled mellan frihetliga och konservativa positioner. ”Allt vad han sade blänkte”, konstaterade Geijer när de träffades i ungdomen. Det var inte bara beröm utan en iakttagelse av ett undanlidande drag i karaktären. Kanske var det snarare så att hans briljanta retorik överglänste hans övertygelser.

Denna bok handlar om en mindre bemärkt sida av Tegnér: den akademiska. Han verkade från 1797 till 1826 vid Lunds universitet. Där författade och framförde han texter på latin, och det är dessa i eminent grad akademiska alster som flertalet av bidragen till den här volymen handlar om. De tillhör inte det man hyllat honom för, utan har karakteriserats som ”obetydliga småsaker som inte satt några spår vare sig i internationell eller nationell diskussion”.¹ Omdömet uttrycker en fördöm om den akademiska litteraturen på latin som på senare tid har modifierats av en omfattande utgivning av och kommentarer till tidigmoderna akademiska latintexter i svensk översättning. Linnés latinska dissertationer har sedan länge beaktats, nyligen även texter av naturvetarna Petrus Artedi och Carl Adolph Agardh, estetikprofessorn Carl Fredrik

1 Fehrman 1984, s. 105.

Neikter, filosofen Benjamin Höijer och skalden Thomas Thorild. Det ligger nära till hands att uppmärksamma Tegnér på samma sätt. Han intar en rangplats i svensk litteratur. Det gör det intressant att se på det han åstadkom inom en genre som formellt ligger utanför skönlitteraturen men innehållsligt kan påverka den.

De latinska texterna är knutna till olika akademiska roller: Tegnér examineras och disputerar, konkurrerar om tjänster, breddar sin kompetens, utövar sitt professors-ämbete och etablerar ämnet grekiska som ett självständigt akademiskt ämne. Han framträder också vid akademiska högtider och begivenheter. Innehållsligt visar texterna hur han förhåller sig till filosofiska, estetiska, filologiska och även teologiska teman i samtiden. Tegnér är självständig i sina ämnesval och åsikter men samtidigt alltid redo att distansera sig både från egen och andras lärdom. Han är akademiker men utan att ansluta sig till någon bestämd skola eller ett bestämt vetenskapligt skrivsätt. Vid flera tillfällen markerar han misstro mot det professionella vetandet och appellerar i stället till det sunda förnuftet. Det gick för sig; den akademiska avhandlingen var på den tiden inte en alltigenom vetenskaplig genre enligt nutida mått, vare sig till form eller innehåll. Latinet var däremot påbjudet i genren, och där var Tegnér framstående.

Tegnér's latinska skrifter har uppmärksamrats tidigare, innan latinet försvann ur svensk akademisk kultur. Flertalet av dem samlades i en anspråkslös utgåva 1875, *Opuscula latina*, men utan kommentarer och utan att översättas till svenska. Några finns med i en volym med Tegnér'skrifter som Albert Nilsson och Bert Möller gav ut 1913. På 1980- och 1990-talen har enstaka dissertationer publicerats av Tegnér'samfundet i svensk översättning av Arvid G:son Elg.

Men det behövs ett samlat grepp på dessa texter. Upprinnelsen till den här boken är en serie seminarier i Stockholm och Uppsala som ägnats Tegnér's latinska produktion. Våren 2023 hölls ett symposium i Vitterhetsakademien över ämnet under medverkan av forskare som deltagit i seminarierna samt några som rekryterats därutöver. Några av bidragen i denna volym har använt översättningar som framlagts under seminarierna.

Innehållet är följande: Bo Lindberg beskriver dissertationsväsendet vid universiteten och hur Tegnér's latinska texter är knutna till hans karriär i Lund. Han uppmärksammar också Tegnér's argument i värderingen av latinets och grekiskans som bildningsmedel i anslutning till den så kallade nyhumanismens pedagogiska idéer, där grekiskan i allmänhet ansågs ha ett företräde framför latinets.

Hans Helander analyserar Tegnér's latin. Skickligheten i dess hantering kan vi numera inte uppskatta på samma sätt som vi förnimmar hans glimrande svenska, men Helander identifierar olika stilistiska element och markörer som visar Tegnér's behärskning av romarspråket i dess klassiska form, samtidigt som han givetvis använde nylatinska vetenskapliga termer. Helander ger också en översikt av latinets användning bland svenska forskare århundradet före Tegnér.

De följande uppsatserna följer i stort sett Tegnérns karriär. Olle Ferm analyserar hans dissertation för magistergraden 1802, "om orsakerna till skrätt", en text som visar vad Tegnér hade läst av internationell litteratur i ämnet men främst röjer hans självständighet och ett etos som kan betecknas som upplyst. Dissertationen om detta muntra ämne avslutas dramatiskt när Tegnér får reda på att hans bror Lars Gustaf avlidit, vilket får honom att negra det valda ämnet och trösta sig med att dissertationer och deras författare snart brukar glömmas bort.

Två gånger, 1802 och 1808, fick Tegnér uppdraget att i en arrangerad debatt besvara den så kallade magisterfrågan som åtföljde promotionen. Magisterfrågorna gav tillfälle att på latin röra vid aktuella frågor i samtiden, inklusive politiska. Bo Lindberg beskriver Tegnérns bidrag till denna genre.

Mycket snart efter disputationen sökte Tegnér kvalificera sig för docenttiteln i estetik med en dissertation om den grekiske fabeldiktaren Aisopos och olika aspekter av fabelgenren. Den analyseras här av Erik Zillén. Tegnér tar ganska godtyckliga men självständiga grepp på ämnet avsedda att inrikta texten mot estetiken, som var hans primära disciplinära hemvist tills han fick sin professur i grekiska.

Tegnérns filosofiska intresse undersöks av Henrik Lagerlund på grundval av två dissertationer, båda skrivna som lärdomsprov inför sökandet av tjänster. I den ena från 1802 kritiserar Tegnér frejdigt Kants lära om tinget i sig; i den andra från 1808, som är den mest omfattande i hans dissertationsskrivande, handlar det om det moraliska dilemma som uppstår när olika plikter kolliderar med varandra. Även här spelar Kants filosofi en framträdande roll.

Sten Hidal behandlar ytterligare en text som Tegnér skrev för att kvalificera sig för en tjänst, nämligen den teologiska utredningen 1811 av huruvida det fanns inslag av den gnostiska läran i den tidiga kristendomen. Avhandlingen krävdes för att Tegnér skulle kunna prästvigas och därmed höja sin lön genom att få ett så kallat prebendepastorat. Den visar att han satt sig in i en disciplin som dittills legat utanför hans kompetensområde men så småningom blev mer aktuell för honom när han blev biskop.

1812 blev Tegnér professor i grekiska. Johanna Akujärvi skriver om de dissertationer i det ämnet som ventilerades under hans överinseende. De angavs vara författade av respondenterna, men Tegnér bidrog uppenbarligen kraftigt till dem. De bestod av översättningar av grekisk dikt till svenska och anslöt till en säregen typ av akademiska lärdomsprov som dominerade i den klassiska filologin i Sverige under första hälften av 1800-talet.

1820 var Tegnér promotor och framförde, på svenska, den berömda epilogen till magisterpromotionen. Dagen före promotionen höll han en föreläsning på latin om Platons kritik av poesin, som filosofen ansåg skadlig av moraliska skäl; poeter borde förvisas. Monika Asztalos analyserar denna text och finner att Tegnér avfärdar Platons

kritik och att hans ideal för dikten inte hittas i Platons pekpinnar utan i romersk poetisk lek och autonomi.

De fyra sista bidragen vidareför spår från de latinska texterna till Tegnér's produktion på svenska. Trots hans djupa förtrogenhet med latinet är det påfallande att Rom och de romerska motiven i Tegnér's diktning inte är så många och omfattande som man kunde vänta sig. Martina Björk undersöker detta förhållande i sin artikel och finner att hans svenska texter på både vers och prosa är fulla av romerska citat och allusioner, medan romerska teman och ideal är tillbakahållna.

Christina Svensson återkommer i sin artikel om humorn i Tegnér's diktning på sätt och vis till ämnet för Tegnér's magisteravhandling om skrattet. Här angrips ämnet från andra utgångspunkter och i relation till tidens teorier om humor och satir.

Olle Ferm anknyter till det upplysta etos han funnit i skrattavhandlingen och för över det på politiken, ett ämne som bara skymtar i de latinska texterna men var levande i den lundensiska miljön. I tre offentliga tal visar Tegnér inte bara sin sympati för Napoleon utan också ett artikulert engagemang för franska revolutionens konstitutionella principer.

Slutligen skriver Barbro Wallgren Hemlin om Tegnér's kyrkliga tal, en genre som är analog med de latinska texterna i det att den hör till en bestämd profession. Dessa tal, som är många fler än dissertationerna, höll han med en värtalighet som var anpassad efter andra krav och förväntningar än de akademiska.

Olle Ferm Bo Lindberg Gunbild Vidén